

ЙОРДАН РАДИЧКОВ ПАДАНЕТО НА ИКАР

chitanka.info

Лани беше това: ловувахме в триъгълника между селцето Рабиша и манастира.

Като стрелях от неудобния и тесен пръчкарик по диви патици, зърнах над себе си да трепва за един миг светлина. Мъжкарите завикаха призивно: „Тромб!... тромб!“... женските птици се обадиха отподире им, над камъша се чу глухо свистене, сподирено от пляска на вода. Изпъзях на колене от пръчкарика, светлината все още потръпваше, сякаш бе от жива плът, конвулсия премина през нея, тя потрепера и се разпадна. Наоколо, във високата блатна трева и във водата, вторачена като живо око в нещо си, се разнесе шум, който ме стресна и ме накара да се огледам, защото ми се стори, че невидим човек пося с ръката си жито. Водното око, вторачено иззад камъша, трепна.

Стоях озадачен край прогизналия пръчкарик и се питах дали всичко това е само плод на въображението ми, или наистина е имало трепереща светлина, чиято последна конвулсия бях зърнал, и някой невидим пося невидимо жито! И защо непременно жито, а не изобщо семе — овес, синап, леща, райграс — или просто шепа пясък, хвърлен в камъша и във всеядното гладно блатно око. Никого и нищо нямаше наоколо ми, ни следа от светлина, ни следа от човек, още пък по-малко следа на неговата сеитба.

Над омърлушените върби край реката видях да се изтегля веригата на дивите патици, летейки ниско под ниското сиво небе. Една патица се отдели от веригата, възви и тръгна обратно назад, право към моя пръчкарик. Притулих се в камъша, птицата все повече и повече едрееше. Очевидно бързаше много, защото тъй много бе опънала шията и цялото си тяло напред, че всеки миг можеше да се откъсне от изоставащите назад криле и да полети като торпедо без тях; прочие, полетът на всяка дива патица е такъв, крилете едвам могат да догонват тялото. Поведох с пушката летенето на птицата, държах я на прицел и чаках да наближи на изстрел, когато чух внезапно гърлените ѝ прииви: „Тромб!... тромб!“... Беше мъжкар, който летеше ниско над заблатеното поле и зовеше своята женска. Мъжкарят описа дъга, мина далеко от прикритието, огледа водното око под себе си и отлетя обратно назад, призовавайки непрекъснато своята партньорка.

Изправих се в блатната трева, видях на другия край над камъша да се показва кожена капа и върхът на ръждива пушка. Щом капата се

показа, около нея веднага се заизви син пушек, не можа да се издигне нагоре, а остана да дими и да се напластява около капата. Беше моят човек Пешко, липова душа, наричан от всички Кастел, излязъл и той от своето прикритие откъм другия край на блатото.

— Оуп! — извика моят човек, почака да му отвърна със същия възглас и веднага попита:

— Какво цопна в блатото?

— Не знам — казах му.

Моят човек разпалваше самоделна цигара, заедно с нея разпали и старата си блатна кашлица и кашлюкайки, продължи да ме подпитва:

— Не цопна ли, кха-кха, патица?

— Знам ли!... Стрелях във веригата, когато вече се изтегляше, и от пръчкарика не можех да видя хубаво.

— Но аз чух, че щом ти стреля, нещо, кха-кха, цопна във водата.

— И аз също чух плясък на вода след изстрела, но този плясък дойде иззад камъша, откъм гърба ми, а не в посоката на изстрела. Когато излязох от пръчкарика и погледнах на тая страна, там нямаше нищо.

— Не може да бъде — поклати кожената си капа Кастел и за известно време подтисна блатната си кашлица. — С ушите си чух как нещо тежко цопна и си рекох: „Една патица цопна, значи ловът започна.“

Кастел имаше меки, добродушни уши, с тях чуваше всичко.

— Чу се плясък на вода, истина е, но нали ти казвам, този плясък бе зад нас. Не е възможно да съм стрелял напред, а патицата да падне зад нас.

— Ааа, цопна, цопна — настояваше на своето Кастел. — Сто на сто съм, че беше патица. Един мъжкар даже се върна да си търси женската. Значи женска е паднала. Тя не може да не е паднала, защото с ушите си я чух как цопна. Ако е ранена, тя се е скрила под водата, като показва навън само гагата си (човката), колкото да може да диша. Ако минеш край нея и случайно я забележиш, никога няма да се подсетиш, че това е гагата на патица, ами ще сметнеш, че е пречупено стъбло на тръстика. Пък то не е никаква тръстика, ами е гагата й, щръкнала само толкова навън от водата, колкото да може да диша с ноздри. На нея ноздрите й са на върха на гагата. Да, дааа! — рече Кастел. — Една патица веднъж излъга така Сусо, нищо че ние му

казахме като как стои работата с гагата, ама нали е човек прост, излъга се. Веднъж и Татаровите излъга.

Кожената му капа се сниши и изчезна в блатната трева. Пушекът остана да се напластява, изстина и падна и той в камъша, сякаш камъшът го всмука в себе си. Не само пушекът от цигарата на Кастел, ами и цялата природа се снишаваше към земята, небето се бе смъкнало ниско — студено и влажно, натежало от металносиви облаци; от такива облаци не вали, но те вещаят зло време. Върбак и тополи стърчаха безучастни сред подгизналото поле, те бележеха неохотно криволичещия път на реката. Далеч на изток пъхтеше парна машина, невидима в гъстеещата мъгла, чуваше се удар на клепало от манастира, невидим и той в мъглата. Самотност и безразличие вееше от целия пейзаж, ако всичко това изобщо може да бъде наречено пейзаж; по-скоро бе мрачно преддверие от живата душа на природата (илюзията за нещо живо и дишащо се подсилваше още повече от тежкото пъшкане на невидимата в мъглата парна машина).

И още нещо:

При всяка стъпка земята под нозете поддаваше и се огъваше, все едно че стъпвате върху жива плът, водни мехури се издуват изпод краката ви, като очите на настъпена жаба, пукат се, за да се появят на тяхно място нови и нови. Скърцащи звуци се зараждат и умират в мрачината на камъша, нечие замислено подсвиркване (птица е, но тя остава скрита за вас), шум от бързи стъпки. Над всичко това стои блатото, като водно око. То продължава да ме гледа вторачено и заедно с това гледа вторачено цялата околна пустош. Втораченият поглед обикновено е глупав поглед, затова и блатото ми се струва оглупяло. То ни веднъж не трепва, водомерки притичват чевръсто по повърхността му, без да намокрят нозете си, блатото бързо заличава бледите им следи и продължава да се вира все така вторачено и оглупяло в студената и мокра пустотия.

Обхваща ме раздражение, което се подсилва и от достигания до ушите ми брътвеж на Кастел, докато се настанява в своя мокър пръчкарик. Думите му идват на пресекулки, не мога да чуя цяла фраза, а само откъслечи: „Цопна, цопна... амиии, на нея гагата й отвън, колкото да диша с ноздри... глупава, глупава... Сусо... Татаровите... хитра... а може и на дъното...“ Той не можа да се доизкаже за дъното, защото блатната кашлица го стисна яко за гушата,

човекът почна да се бори с нея в пръчкарика, забравяйки и гага, и всичко. „Така ти се пада!“ — рекох си злорадо и се вмъкнах и аз в своя пръчкарик.

Откъм тази страна, дето се чу плясъкът на вода след изстрела, стърчеше оголена трънка. Трънката не остана дълго време сама. Една сврака кацна на нея, още щом кацна, се наведе над водата да види нещо, после почна да се върти върху трънката във всички посоки и да вика с всички сили: „Насам, насам, елате да видите!“ От време на време тя припляскваше с криле от удоволствие или изненада. Откъм върбите при реката я чу друга сврака, начаса ѝ се обади и полетя към трънката да види какво става. Казах полетя, но то не е съвсем точно, защото може да лети ястребът, соколът, гълъбът, гривекът, гургулицата, както и лястовицата; свраката, идваща от върбите, не летеше, тя просто си размахваше крилете несръчно, пропадеше във въздушните ями, препъваше се в тях, държеше опашката си на верев, въртеше на всички страни главата си и същевременно викаше непрекъснато, че идва и че ей сега ще види какво става. Като я гледах, си мислех, че на нея само Кастел може да ѝ съперничи по речовитост, но за зла участ той все още продължаваше да се бори с блатната кашлица.

Щом свраката долетя до трънката, двете птици почнаха един диалог, пълен с възклицателни, навеждаха се да погледнат в блатото, подрипваха от клон на клон, викаха към полето, за да ги чуят други свраки, викаха си една на друга в ушите и за нула време изпълниха цялата смълчана и вглъбена в себе си природа с учудване, изненада, озадаченост и любопитство. Помислих си, че може би са забелязали нещо, което ние с моя човек не можахме да забележим. Излязох от пръчкарика, двете свраки, щом ме видяха, нададоха писъци до небето и хвъркнаха от трънката. Отдалечиха се към върбаците, без нито за един миг да спират да зоват своите сврачи богове на помощ, макар че никой с нищо не ги заплашваше. Отидох да огледам около трънката, около трънката нямаше нищо. Двете свраки се бяха добрали до върбаците. „Ужас! Ужас!“ — убеждаваха се една друга и като се съгласиха взаимно, че това било опасна работа, преминаха на други теми.

Върнах се отново назад по тръпнещото в конвулсии тресавище и никак не можех да се освободя от натрапчивата мисъл, че преди малко нещо се е случило около нас. Колкото повече се връщах към изстрела в

началото, толкова по-отчетливо възпроизвеждах свистенето в пространството над главата ми, виждах мигновената конвулсия или спазма на светлината, чувах тежкия удар на тяло в блатото, съпроводен с плясък на вода. После загадъчния шум, сякаш някой пося жито в блатната трева и в блатото... После... После грубото запитване на Кастел: „Какво цопна в блатото?“ Не можах да му внуша, че това, което чух зад нас в камъша, бе плясък на вода, а не цопване, но той си държеше на своето, повтаряйки опърничаво, сякаш искаше да ме ядоса: „Ааа, цопна, цопна!“... Брутален човек!

А сега за очакването:

Нищо, мили мой читателю, не може да се сравни с онова състояние, в което изпада ловецът, когато завърши своето прикритие от клони, пръчки или камъш, когато го покрие с трева и се вмъкне във вътрешността му. Нарочно казвам вътрешността, защото, колкото и да е тясно едно ловно чакало, то винаги е достатъчно широко, за да може човек да разположи цялата си душа в него, цялото си човешко същество, и ако трябва да се изразим образно, през цялото време да стои повдигнат на пръсти, очаквайки мига, когато ще се появят птиците. Птиците могат да се появят всеки миг, но може и изобщо да не се появят. Независимо от това човек е изпълнен с очакване, той дебне, той е нащрек, той не знае кога точно и от коя именно посока ще чуе свистенето на криле, кога трябва да кръстоса изстрел с полет, за да не пропусне възможността, защото, както казва Кастел, изпуснат момент не е момент. Човек чака влакове, автобуси или самолети с отегчение, има срещи с човеци, които могат да будят безпокойство, има и трепетни очаквания, изпълнени с надежда, със страх, с притеснение, понякога с години чакаме решаването на някой жизнен за нас въпрос, въпросът обрасва с коса, превръща се в брадясала мрачна проблема и тъкмо когато сме се отчаяли, въпросът — превърнат в мрачна брадата проблема — намира своето решение. Всичко това е свързано с време, но то е лишено от магията на мига, познат само на ловеца. Десетки километри лежат зад гърба на ловеца в гонитбата и в очакването на този миг. Това с пари човек не може да го постигне, нито с власт, нито с чар, нито с хитрост. Не познавам друго състояние, когато човек може изцяло да се освободи от грубата и реалистична кожа на времето ни, като съсредоточи цялото си същество в очакването на един миг. Не мога да твърдя с положителност, но все съм си мислил,

че физиците в своите лаборатории по същия начин бдят и дебнат появата само на един кварк. Истинско очакване и напрегнатост съм виждал също така и в природата, особено пред дъжд. Тогава цялата природа се стаява, вятърът стихва, птиците млъкват. Настроението (или състоянието) на природата се предава и на човека, той става също част от нея и макар че продължава да върви, чувствава как върши това механически, докато всичките му сетива са статични. Какво очакват природата и човекът, който продължава да се движи механически през нея? Чакаат мига, когато тишината ще бъде нарушена и през гората и през полето с боси нозе ще притича дъждът. Да можеш да очакваш, това значи да можеш да се отделиш от себе си. Веднъж — това ще се стори парадоксално — с Кастел чакахме гривеци в Бибино поле в запуснати слънчогледи, тревясали, потънали до гърди в див синап. „Не мърдай! — извика ми по едно време Кастел. — Гледай право в оброчището при Аврамови ръкавици, идат точно от Аврамови ръкавици, идат, идат!“ Замях неподвижно, сраснах се с дивия синап и със слънчогледите, повтарях си наум непрекъснато: „Не мърдай и не дишай, не мърдай и не дишай!“ Гледах вляво от себе си птиците, те буквално извираха иззад Аврамови ръкавици, разузнавачите им се снишаваха и всеки момент гривеците можеха да се изсипят в слънчогледите. Както си повтарях: „Не мърдай и не дишай!“ — внезапно усетих, че краката ми се подкосяват, и се свлякох като парцал в дивия синап. Птиците ме забелязаха, защото в природата всичко подвижно е лесно забележимо, припляскаха с криле, възвиха и набраха височина към оброчищата. „Тюх, тюх — затюхка се Кастел и извика силно: Какво стана?“ Измъкнах се гузно от дивия синап, поотупах дрехите си и му казах: „Забравих да дишам!“... „Ами че внимавай де!“ — посъветва ме човекът.

Но нека продължа нататък.

Минах през подвижното тресавище и влязох отново в прикритието. Заедно с мен вътре се вмъкна натрапчивата мисъл, че преди малко тук около нас нещо се е случило. Не сме успели да видим с моя човек цялото явление, а само опашката му, но и тази опашка е достатъчна, за да провокира човешкото въображение. Един вътрешен глас почуква и чопли като дървояд:

„Бедни човече, ами че това свистене в пространството, тази тръпнеща светлина, сякаш е жива плът, този плясък на вода отвъд

камъша, ами че това, бедни човече — свит в своя мизерен и мокър пръчкарик, — бе падането на Икар!“

„Хайде де!“ — съпротивявам се на стърженето на дървоядеца, но той не ми обръща внимание, а продължава да чопли с нокът душата ми:

„Мигар ти, мизерни човеко, не чу с ушите си!“

„Чух — казвам в отговор на впития в душата ми нокът. — И аз чух, ето и Кастел чу и дори се питахме един друг като какво може да е паднало в блатото. Кастел смята, че е патица, ранена е, затова се е скрила под водата и показва навън само гагата си, колкото да може да диша и да излъже с тая гага Сусо, ако рече да мине покрай блатото, или пък ония, Татаровите.“

„Нее, мизерни човеко — продължава дървоядецът, — мигар ти не чу с ушите си как, падайки, Икар пося семе във високата блатна трева и в блатото!“

„Чух шум — казвам уклончиво, — като че ли някой хвърли шепа пясък около нас.“

„Не беше пясък — казва дървоядецът. — Той пося себе си!“

Прекалено много ми идва тази провокация, все повече чувствавам нужда от съпротива и се обаждам с глас, в който долавям нещо от самочувствието на Кастел: „Хайде де, мигар ние веднъж и дважд сме чували как нещо цопва около нас! Когато човек тръгне да ловува край водоемите или покрай бреговете на реката, особено при оброчищата, то той ще забележи, че там непрекъснато нещо цопва. Жабата ли, дявол го знае!... И през живота като вървиш, проправяйки си път с лакти, дочуваш, че тук или там нещо тупва. Да не би все Икар да пада!“

„Защо не — почуква с нокът дървоядецът. — Че той може непрекъснато да се издига в небесата и непрекъснато да пада, засявайки земята със себе си.“

„Не виждам смисъл да засява блатата със себе си!“ — казах колкото се може по-студено на дървоядеца, а той помисли, почопли с нокът и рече:

„Защо само блатата!... Цялата земя!“

Появата на три патици помете целия спор. Птиците летяха ниско, летяха обречено, право към своята смърт. Пръчкарият трепна от изстрелите, първата птица се блъсна в невидима преграда, преобърна

се, пушката на Кастел удари ребром и едновременно останалите две, те също се преобърнаха и трите нападаха в края на блатото, както пада овъглена вестникарска хартия. Тукаткси там се появи сияещ Кастел с димяща цигара и със своята блатна кашлица. Кашлицата обаче никак не му пречеше да намира тесни пролуки, за да си подсвирква в тях безгласно. Защото, ако той улучи, първата му грижа е да спре, да зареди отново пушката си, да запали една цигара и чак тогава да тръгне бавно към дивеча, свирукайки безгласно своя си — Кастелова мелодия. Но ако Кастел не улучи — пази, боже, — то изведнъж целият свят му се струва катурнат на една страна, та той се запретва да го подпре с рамо и да го изправи, щото иначе току-виж светът се прекатурил с всичките му тежки последствия. Виждал съм го да поздравява с изстрел ято яребици, ни едно перо не пада от ятото, яребиците летят, надавайки ужасни писъци като римлянки, нападнати от варвари, а Кастел продухва старата си, пълна със самоделни обковки пушка и излиза в единоборство срещу всичките барутни фабрики, срещу химизацията на оброчищата и цялата жизнена среда и прочие, и прочие. Досега само турският султан не съм го чувал да псува... Но сега той имаше слука, подсвиркваше си, кашлюкаше и пушеше небрежно. Никой друг човек не познавам, който умее да пуши така небрежно, както небрежно умееше да пуши Кастел след сполучлив изстрел.

Помня, че по-късно, след като изоставихме пръчкариците, защото почна да се здрачава, го подпитах издалеко дали вярва на всички стари предания, че човек може да лети.

— Има го в приказките — рече Кастел. — Майстор Манол например си е направил дървени криле да хвърчи с тях, добре ама под едното крило забравил триона си и като хвърчал, трионът през това време цигук-цигук, му прерязва значи дървеното крило и майстор Манол пада на земята. Това в приказките го има, Баба Яга хвърчи с метла, а така също има и вълшебно килимче. Това обаче е все в приказките. Сега, в наше време, най-много хвърчи младежта. Сега младежта хвърчи в облаците.

Здрачът около нас гъстееше, далече в полето невидимата парна машина продължаваше да диша равномерно, без всякакво въодушевление. Калните ни ботуши шляпаха по нагизналата земя, ставаше все по-студено и по-студено. Първоначално мислех да споделя

нелепицата, че днес край нас падна Икар, но колкото повече вървахме из полето и здрачът се сгъстяваше, толкова по-нелепо ми се струваше да започна такъв разговор. Кастел веднага щеше да ми възрази, че това е било ранена птица, че тя се е скрила под водата, че е показала навън само гагата си, за да излъже Сусо или Татаровите, и т.н., и т.н., нещо, което читателят знае от нашия по-прежен разговор. Замълчахме. Натезжалите ботуши шляпаха по мократа земя, а в далечината парната машина продължаваше да диша равномерно, без всякакво въодушевление... Клепалото на манастира мълчеше.

Лани беше това... С течение на времето сметнах, че може би е най-добре да запазя всичко за себе си и да мълча, защото ми се струваше неестествено, че когато пада Икар, хората и природата могат да останат равнодушни.

Но оттогава имах няколко случая, които неизменно ме връщаха към мокрия пръчкарик край блатото. Веднъж, застанал на пусия в Мойсеево бранище, в един усвоен дол, почувствувах как цялата гора изведнъж трепна. От двете страни на дола се простираше мека и женствена дъбова гора, далеко навътре в нея се чуваха едва-едва гласовете на викачите, стоех прикрит зад дърветата в очакване да се появят диви свине и почувствувах как изведнъж цялото Мойсеево бранище трепна, прошумя, като че премина дъжд през него, после изшътка и се стаи. Нямаше дъжд, небето беше ясно. Мисълта за Икар тутакси изникна в съзнанието ми и чух познатото почукване на нокът в душата си:

Той може непрекъснато да се издига към небесата и непрекъснато да пада, засявайки земята със себе си. Трева, вода, гора, пясък — всичко! Притиснаха ме тогава тежки мисли, тежки като воденични камъни, и също тъй тромави. Е, добре, ние всички ще се превърнем в трева, ще станем вода, храст, песъчинка, върбова пръчка, камъшово стъбло, див синап или дявол знае що! Трева съм аз, трева — прокрадва се един рефрен в ушите ми, — вода съм аз, вода, прашилка някаква си, да, и трескот, впит в каменната пукнатина... Според силата си всичко нанягоре се стреми, пропада, пълзи на четири, за да се издигне пак и пак ще падне. Бедни човеко, защо скланяш уморената си глава вечер върху възглавница от птича перушина?... Не знаеш ли! Ами че то е тъй просто, как иначе ще се освободиш от воденичните

камъни на своето житие-битие и ще полетиш свободно и леко в пространството. Ами че като спиш върху птичи пера!

Сваляй воденичните камъни вечер, тъй както сваляш пантофите си пред леглото, и се отпусни доверчиво върху птичата перушина. Твоят нощен полет е пред тебе. На сутринта ще паднеш, разбира се (Икар също пада) и надявайки на краката си двата воденични камъка, ще се питаш истина ли беше това през нощта, или е по причина на птичите пера от възглавницата. Тъй или иначе, ние летиме и падаме, във всекиго от нас е вселена по една прашинка от Икар, та като падаме, превръщаме се в трева или дърво и отново пак се подемаме нагоре; все нагоре и нагоре, измъквайки от нозете си тежките воденични камъни. Изведнъж ми става светло на душата, че цялото човечество се стреми нагоре към висините подобно Икар; но ми става и тъжно за милото човечество, защото, ако приемем, че лети като Икар, то също тъй трябва да пада като Икар, засявайки земята със себе си. Източните народи твърдят, че животът е стълба, по която се изкачват малцина, а слизат или падат от нея с хиляди. Дочуваме ли падането на тези хиляди, или сме се вторачили само в изкачването на малцината?

И ако приемем, че... Но ето ги дивите свине, изникнали внезапно в края на гората, появили се там неочаквано като еретическа мисъл в запустял манастир. Мисълта ще се огледа, ще се послуша и ще продължи напред, ако не предугади някаква опасност. Огън! Огън! Еретическата мисъл се разбърква и изчезва, ломейки Мойсеевото бранище по пътя си.

Трябва да кажа на читателя, че не само Кастел умееше да пуши небрежно подир сполучлив изстрел. Мисля, че моя милост по никой начин не му отстъпва и дори се лаская от предположението, че не само умея да пуша като него небрежно, докато глигановата душа се отделя с дълбока въздишка от тялото, но също така и да си подсвирквам безгласно. Само дето още я нямам Кастеловата блатна кашлица, за да се преборвам от време на време с нея, но се надявам, че с течение на времето, скитайки из блатния камъш и блатата в очакване да видя как пада Икар, ще се сдобия и с блатна кашлица.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.